



Ministry of Higher
Education, Science
and Innovation of the
Republic of Uzbekistan



2025
March 29



Pragmalingvistika, funksional tarjimashunoslik va til o'rgatish jarayonlari integratsiyasi

Прагмалингвистика, функциональное переводоведение и интеграция процессов преподавания языка

Pragmalinguistics, functional translation studies and integration of language teaching processes

International Scientific and Theoretical Conference

Section 1: Cognitive science and linguoculturology in modern linguistics.

Section 2: Literary studies and society.

Section 3: Problems of comparative typology and translation studies, modern problems of philology.

Section 4: Integration of information and communication technologies into the language learning process.

for more info



Maqolamiz yakunida xulosa qilib aytish mumkinki, turli tizimli tillardagi imperativlar haqida bir qancha xulosalar chiqarishimiz mumkin. Yuqorida qayd etilgan tillarning nutq amaliyotida buyruq gap shakllari eng muhim o'rinni egallaydi; ularni o'zlashtirish turli vaziyatlarda kommunikativ muvaffaqiyatning asosidir. Ikkala tilning manzil formulalarini qarama-qarshi tahlil qilish har xil tillarda nutq odob-axloqida quyidagi mos keladigan / mos kelmaydigan xususiyatlari aniqlandi.

Turil tillar madaniyatida ham mos keladigan va muloqotda katta qiyinchiliklarga olib kelmaydigan nutq odob-axloqining kommunikativ xususiyatlariga murojaat qilishda "sen" va "siz" shakllari ko'p qo'llanishi isbotlandi. "Sen" va "siz" shakllaridan foydalanish suhbatdoshlar o'rtasida mavjud bo'lgan kasbiy va ijtimoiy munosabatlar bilan belgilanadi. Shunday qilib, bir xil professional maqomga ega bo'lgan do'stlar va hamkasblar o'rtasida "siz" ga murojaat qilish kop kuzatildi.

Turli tillardagi muloqot uzoqdagi psixologik proksemika bilan, ya'ni so'zlashuvchilar o'rtasida masofa mavjudligi bilan aniqlanadi. Buyruqni ifodalashdagi har xil belgilar etnosning milliy madaniy xususiyatlaridan biri bo'lgan suhbatdoshga murojaat qilishda turli xil shakllarini qo'llashda namoyon bo'ladi. Demak, turli tillarda *"buyruq-istak mayli"* nomi bilan bir gruppaga birlashuvchi shakllar yasalishi jihatdan o'ziga xos xususiyatlarga ega har bir shaxs uchun maxsus shakllar mavjudligi, 2-shaxs birligining nol ko'rsatkichli bo'lishi va hokazolar ma'lum bo'ldi.

АДАБИЁТЛАР

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М., 1974. 446 с.
2. Замонавий ўзбек тили морфология. - Ўзбекистон республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Мирзо Улуғбек номидаги ўзбекистон миллий университети. Тошкент – 2008. -Б. 416-417.
3. Фуломов А. «Ўзбек тили морфологиясига кириш», Т.: "Fan", 1954. – Б.55.
4. Кононов А. Н. Грамматика современного узбекского литературного языка. Изд. АН СССР, М.-Л., 1960, стр. 234. 137.
5. КМ- Ле Клезио. Мондо. "Янги аср авлоди", Тошкент 2000.
6. Решетов В.. Основы фонетики и грамматики узбекского языка, Ташкент, 1965, стр. 158-163.
7. Temirova Muslima Abdirashidovna. O'zbek va yapon tillarida buyruq-istak mayli definitiviyasi. - Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Yapon filologiyasi kafedrasida yapon tili o'qituvchisi muslima.temirova.2022@gmail.com. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. (E)ISSN:2181-1784 www.oriens.uz 3(5), May, 2023.
8. Поливанов Е. Д. Узбекская диалектология и узбекский литературный язык. Т, 1963.
9. Ходжаев Т. Повелительное наклонение в современном узбекском языке, АКД, Самарканд, 1963, стр.9.
10. CM - Le Clézio. Mondo et d' autres histoires. Gauguin. *Les flours de France* (détail). Musée Pouchkine, Moscou Photo © Artothek. 2000.

INGLIZ VA O'ZBEK ERTAKLARIDA "ISTAK" KATEGORIYASINING TAVSIFI VA TALQINI

Haydarov Anvar Askarovich

Professor of the Department of English Linguistics of Bukhara State University

a.a.haydarov@buxdu.uz

Tosheva Farangiz Bobomurodovna

2nd year student of Master's degree

Annotatsiya. Ushbu maqola ingliz va o'zbek ertaklarida "istak" kategoriyasining tavsifi va talqinini o'rganadi. Unda istaklarning hikoya tuzilishidagi o'rni, qahramonlarning harakatlariga ta'siri va madaniy kontekst bilan bog'liqligi tahlil qilinadi. Ingliz ertaklarida istaklar individualistik intilish sifatida, o'zbek ertaklarida esa jamoaviy qadriyatlar va ijtimoiy majburiyatlar doirasida tasvirlanadi.

Kalit so'zlar: *Ingliz ertaklari, o'zbek ertaklari, istak kategoriyasi, madaniy kontekst, modallik, individualizm, jamoaviy qadriyatlar, ijtimoiy majburiyatlar.*

Аннотация. *В статье рассматривается описание и интерпретация категории «желание» в английских и узбекских сказках. Анализируется роль желаний в построении сюжета, их влияние на действия персонажей и связь с культурным контекстом. В английских сказках желания часто выражаются как индивидуальные стремления, тогда как в узбекских они связаны с коллективными ценностями и социальными обязательствами.*

Ключевые слова: *Английские сказки, узбекские сказки, категория желания, культурный контекст, модальность, индивидуализм, коллективные ценности, социальные обязательства.*

Annotation. *This article explores the description and interpretation of the category of "desire" in English and Uzbek fairy tales. It analyzes the role of desires in narrative structure, their impact on characters' actions, and their cultural context. In English fairy tales, desires are often depicted as individual aspirations, whereas in Uzbek tales, they are portrayed within the framework of collective values and social obligations.*

Keywords: *English fairy tales, Uzbek fairy tales, category of desire, cultural context, modality, individualism, collective values, social obligations.*

Istak tushunchasi ertaklarning hikoya tuzilishida markaziy o'rinni egallaydi, qahramonlarning harakatlari va qarorlarini harakatlantiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi. Ko'pgina madaniyatlarda ertaklar jamiyatning umumiy orzulari, qo'rquvlari va axloqiy qadriyatlarini aks ettiradi, qahramonlarning xohish-istaklari ko'pincha muvaffaqiyat, baxt va amalga oshirishning madaniy ideallarini o'z ichiga oladi. Sevgi, boylik, hokimiyat yoki erkinlikka intilish bo'ladimi, bu istaklar nafaqat shaxsiy, balki ertaklar aytilgan madaniy kontekst bilan ham chuqur bog'langan.

Ingliz ertaklarida istak ko'pincha individualistik intilish sifatida namoyon bo'ladi, bunda qahramon shaxsiy tashabbus va chidamlilik orqali o'z taqdirini o'zgartirishga intiladi. "Cindrella" va "Jack and Beanstalk" kabi ertaklar istaklar shaxsiy ambitsiyalar va yuqoriga harakatlanishga ishonish atrofida qanday tuzilganligini ko'rsatadi. Ushbu rivoyatlarda qo'llaniladigan modallik, xususan, "will", "shall" va "must" kabi modal fe'llar o'z taqdirini o'zi belgilashga va individual vakolat kuchiga madaniy urg'uni aks ettiradi. Bu hikoyalar ko'pincha bosh qahramonning matonatini taqdirlab, insonning xohish-istaklariga mehnat va axloqiy poklik orqali erishish mumkinligi haqidagi g'oyani mustahkamlaydi.

Aksincha, o'zbek ertaklarida istak ko'pincha jamoaviy tuzum doirasida tasvirlanadi, bunda shaxsiy intilishlar oila va jamiyat farovonligi bilan chambarchas bog'liqdir. "Oltin baliq", "Alpomish" kabi ertaklardagi istak ifodasi ijtimoiy majburiyatlarni, jamoa mas'uliyatini ta'kidlaydi. Bu rivoyatlarda uchraydigan "kerak" (need) va "lozim" (should) kabi modal iboralar ijtimoiy totuvlikni saqlash va boshqalar oldidagi burchlarini bajarishga qaratilgan madaniy yo'nalishni aks ettiradi. Ushbu ertaklar ko'pincha shaxsiy istaklarni jamoaning farovonligi bilan uyg'unlashtirish muhimligini ta'kidlaydi, bu esa haqiqiy ro'yobga chiqish alohida holatda emas, balki jamiyat bilan uyg'unlikda amalga oshirilishini ko'rsatadi.

Ingliz va o'zbek ertaklarida istak qanday ifodalanganligini tekshirish ushbu hikoyalarni shakllantirgan madaniy qadriyatlar va ijtimoiy me'yorlar haqida qimmatli fikrlarni beradi. Istaklarni ifodalash uchun foydalaniladigan modallikni tahlil qilib, ushbu bob ushbu iboralarning chuqurroq madaniy oqibatlarini o'rganadi va turli jamiyatlar inson istaklarini qanday idrok etishi va birinchi o'ringa qo'yishi haqida qiyosiy nuqtai nazarni taklif qiladi. Ushbu ob'ektiv orqali biz tilning madaniy ifoda vositasi sifatida qanday ishlashini va ertaklar madaniyatni belgilaydigan ijtimoiy g'oyalar va qadriyatlarining aksi bo'lib xizmat qilishini yaxshiroq tushunishimiz mumkin.

Ingliz ertaklarida istak ifodasi ko'pincha syujet uchun hal qiluvchi katalizator bo'lib xizmat qiladi, qahramonlarning intilishlari va ular o'zida mujassam etgan madaniy qadriyatlarni aks ettiradi. Modallik, xususan modal fe'l va iboralardan foydalanish bu istaklarni yetkazishda, qahramonlarning maqsadlari, orzulari va ularga erishish yo'lidagi harakatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu bo'limda modallik ikki mashhur ingliz ertaklarida: "Cindrella" va "Jack and Beanstalk"da istakni ifodalash uchun qanday ishlatilishini o'rganadi.

- "Cindrella"

"Cindrella"(Zolushka) ertagining eng muhim qismi unda bosh qahramonning xohish-istaklari hikoyada markaziy o'rin tutadi. Zolushkaning yaxshiroq hayotga intilishi, o'gay oilasining shafqatsizligidan ozod bo'lishi va qirollik balida qatnashish haqidagi orzulari uning ichki istaklari va harakatlarida ifodalanadi.

Istakni ifodalash uslubi:

- Zolushkaning istaklari imkoniyat va umidni bildiruvchi modal fe'llar orqali ifodalanadi. "I wish", "If only I could" kabi iboralar uning boshqa hayotga bo'lgan chuqur xohishini ochib beradi. "Would" modal fe'li ko'pincha bilvosita o'z xohish-istaklarini ifodalash uchun ishlatiladi, chunki "I would love to go to the ball" (Qaniydi balga borsam edi)gaplarida uning umidi ham, hozirgi sharoitdagi kuchsizligi ham aks etadi.

Madaniy talqin:

- "Cindrella"da istak ifodasi umid, o'zgarish va yaxshi kelajakka ishonchga berilgan madaniy ahamiyatni tasvirlaydi. Zolushkaning modallikdan foydalanishi nafaqat uning shaxsiy xohish-istaklarini, balki kengroq madaniy xabarni ham anglatadi: orzular qanchalik imkonsiz bo'lmasin, intilishga arziydi va yaxshilik oxir-oqibat taqdirlanadi.

- "Would" va "could" kabi modallarning qayta-qayta qo'llanishi potentsial o'zgarishlar mavzusini ta'kidlaydi. Zolushkaning istaklari shunchaki istaklar emas, balki to'g'ri sharoitlarda (masalan, sehrli farishtaning aralashuvi) amalga oshirilishi mumkin bo'lgan imkoniyatlardir.

- "Jack and Beanstalk"

"Jack and Beanstalk"(Jek va loviya poyasi)ertagida Jekning istaklari yanada ochiqroq va harakatga asoslangan bo'lib, o'z maqsadlariga erishishda faolroq yondashishni aks ettiradi. Jekning boylik va sarguzashtga bo'lgan istagi hikoyani boshqaradi va uning istak ifodalarida qo'llanilgan modallik qat'iyat va jasoratni ifodalaydi.

Istakni ifodalash uslubi:

Jekning istaklari "will" va "shall" kabi qat'iy modallar orqali ifodalanadi, bu nafaqat istak yoki orzu, balki harakat qilish uchun kuchli niyatni ko'rsatadi. Misol uchun, "I will sell the cow(Men sigirni sotaman)" Jekning sayohatining boshlanishini anglatadi, bu uning o'zi va onasining taqdirini o'zgartirishga qat'iy qarorini aks ettiradi. Misol uchun, "I will climb the beanstalk(Men loviya poyasiga chiqaman)", deb e'lon qiladi Jek, "will" modal fe'lidan foydalanib, hatto xavf ostida bo'lsa ham o'z qat'iyatini va harakatlarining aniqligini ifodalaydi.

Madaniy talqin:

- "Jack and Beanstalk"dagi modallik tashabbuskorlik, jasorat va dadil harakatlar orqali muvaffaqiyatga intilishning madaniy qadriyatlarini aks ettiradi. Jekning "will" va "must" kabi kuchli modallardan foydalanishi tavakkalchilik va o'ziga ishonishni ifodalaydi. Istaklari o'z sharoitlari chegarasida joylashgan Zolushkadan farqli o'laroq, Jekning istaklari uni shaxsiy agentlikning madaniy idealini o'zida mujassam etgan holda harakatga undaydi.

- Bu ertak muvaffaqiyatga qat'iyat va jasorat orqali erishish mumkinligi haqidagi tushunchani mustahkamlaydi va Jekning xohish-istaklarini ifodalash uchun ishlatiladigan til bu xabarga mos keladi va individual tanlov va harakatning kuchini ta'kidlaydi.

Ushbu ingliz ertaklaridagi modallikni tahlil qilish kengroq madaniy naqshni ochib beradi: istak ko'pincha individualizm, o'z taqdirini o'zi belgilash va shaxsiy o'zgarish imkoniyatiga ishonchni aks ettiruvchi usullarda ifodalanadi. Qahramonlarning istaklari passiv istaklar emas, balki faol intilishlar bo'lib, ular syujetni oldinga olib boradi, ko'pincha ularning sharoitlarida sezilarli o'zgarishlarga olib keladi.

O'zbek ertaklarida istak ko'pincha o'zbek madaniyatining kollektivistik tabiatini aks ettiruvchi jamoaviy qadriyatlar, oilaviy majburiyatlar va jamiyat umidlari atrofida joylashgan. Shaxsiy ambitsiya va muvaffaqiyat ko'pincha harakatlantiruvchi kuch bo'lgan ingliz ertaklarida ko'riladigan individual istaklardan farqli o'laroq, o'zbek ertaklarida ijtimoiy totuvlik, an'analarga hurmat va jamiyat ichidagi o'z burchlarini bajarish bilan chuqur bog'langan istaklar tasvirlangan. Ushbu ertaklarda modallik qahramonlarning xohish-istaklarini ifodalashda hal qiluvchi rol o'ynaydi, ko'pincha ularni madaniy jihatdan kutilgan yoki katta manfaatlar uchun zarur bo'lgan

kontekstda tuzadi. O'zbek ertaklarida modal fe'l va iboralarning qo'llanishi nafaqat shaxsiy sog'inchni bildiradi, balki ijtimoiy rishtalarni saqlash, axloqiy va axloqiy me'yorlarni saqlashga kengroq madaniy urg'u berilganligini ham ko'rsatadi. Bu bo'limda istak o'zbek ertaklarida modallik orqali qanday ifodalanishi, bu madaniy noz-ne'matlarni aniq misollar yordamida ko'rsatish yoritilgan.

REFERENCES:

1. Askarovich, H. A. (2021). EXPRESSION OF CONNOTATIVE MEANING IN GRAPHIC MEANS. *International Engineering Journal For Research & Development*, 6 (TITFL), 91–94.
2. Haydarov, A. A. (2019). METHODOLOGICAL FEATURES OF IMITATION WORDS. *Theoretical & Applied Science*, (10), 688-690.
https://www.elibrary.ru/ip_restricted.asp?rpage=https%3A%2F%2Fwww%2Eelibrary%2Er%2Fitem%2Easp%3Fid%3D41328966.
3. Askarovich, H. A. (2021). EXPRESSION OF CONNOTATIVE MEANING IN GRAPHIC MEANS. *International Engineering Journal For Research & Development*, 6, 91-94.
4. Haydarov, A. (2020). Methodological features of graphic tools. *Middle European Scientific Bulletin*, 5.
5. Askarovich, H. A. (2022). SOME COMMENTS ON THE STYLISTIC REPETITION. *JournalNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 8 (1), 87–91.
6. Haydarov, A. (2019). Madaniyat va san'at sohasini boshqarish asoslari. O'quv qo'llanma. Toshkent. - "Kamalak" nashriyoti, 192.
7. Askarovich, H. A. (2023). THE PROBLEM OF THE STUDY OF ANTHROPONYMS. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(3), 868-870.
8. Haydarov, A. A. (2023). KOMBINATOR VA POZITSION FONETIK O'ZGARISHLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA). *SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY*, 1(6), 172-175.
9. Navruzova, N., & Haydarov, A. (2021). CONNOTATIVE MEANINGS RELATED TO SOUND CHANGES. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 8(8).
http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4462.
10. Askarovich, H. A. (2021). Alliteration and Assonance in Artistic Image-As a Stylistic Figure. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES (Vol. 2, pp. 114-119)*.
11. Haydarov, A. A., & Mansurova, D. (2023). THE ROLE OF INTONATION IN SPEECH AND ARTISTIC SPEECH. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(1), 673-676.
12. Askarovich, H. A. (2023). THE EXPRESSION OF THE INTENSITY OF WORDS AT LANGUAGE LEVELS. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(1), 638-642.
13. A. A. Haydarov, & M. Yunusova. (2022). THE PHENOMENON OF POLYSEMY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 2044–2048. Retrieved from <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/4251>
14. A. A. Haydarov, & Sh. Sattorova. (2024). Comments on Phonographical Stylistic Devices. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 2(1), 424–429. Retrieved from <https://grnjournal.us/index.php/STEM/article/view/2822>.